

پژوهش‌های حقوقی

شماره ۸

هزار و سیصد و هشتاد و چهار - نیمسال دوم

مقالات

- قانون تجارت ایران در گردونه تحول : بررسی اصلاح مقررات شرکتهای تجاری
- جایگاه موازین بین‌المللی حقوق بشر در مبارزه با تروریسم
- حقوق توسل به زور در پهنه تحولات بین‌المللی : ارزیابی انتقادی گزارش هیأت عالی منتخب سازمان ملل متحد
- بررسی معیار سنی مشارکت در انتخابات عمومی : حقوق ایران و حقوق تطبیقی
- ساز و کار اجرای احکام دیوان اروپایی حقوق بشر

موضوع ویژه : حقوق بیمه در نظام ملی و تطبیقی

- تعهد به «حسن نیت» در قرارداد بیمه عمر
- دعوی مستقیم و رجوع زیاننده به بیمه‌گر
- زیان همگانی در حقوق بیمه دریایی
- اصول خدمات بیمه در سازمان تجارت جهانی و آثار حقوقی الحاق ایران به آن
- لایحه بیمه تجاری (۱۳۸۴/۴/۲۷)، تلاش برای رفع ابهامات موجود در قانون بیمه

نقد و معرفی

- رأی پرونده موسوم به هموفیلی‌ها: نگاهی نو به مسؤولیت مدنی دولت در رویه قضایی ایران
- دادگستری اروپا (یوروجاست)

دادگستری اروپا (یوروجاست)

دکتر علی خالقی*

۱. زمینه تأسیس:

امروزه بزهکاری ابعاد نوینی یافته و پدیده مجرمانه در اثر پیشرفت فناوری و توسعه روابط افراد با یکدیگر جنبه بین‌المللی به خود گرفته است. ضرورت مقابله با این پدیده که بیش از پیش جنبه فراملی یافته، لزوم همکاری قضایی دولتها در امور کیفری را بیش از هر زمان دیگر نمایان ساخته است. به همین دلیل، کشورهای مختلف با تنظیم اسناد گوناگون همکاری بین‌المللی در زمینه جزایی در پی هماهنگ نمودن تلاشهای خود در مبارزه با جرایم برآمده‌اند. در بین این اسناد، برخی توافقنامه‌ها نیز وجود دارد که میان اعضای یک سازمان منطقه‌ای منعقد شده‌اند و به عنوان نمونه به روشنی می‌توان از موافقتنامه‌های منعقد شده میان اعضای اتحادیه اروپا سخن گفت که در راستای تحقق اهداف این اتحادیه تنظیم شده‌اند.

یکی از اهداف تأسیس اتحادیه اروپا در سال ۱۹۹۲، گسترش همکاریهای اعضا و تسری آن به قلمرو قضایی و پلیسی بوده است، به طوری که در معاهده ماستریخت به عنوان سند مؤسس این اتحادیه که در هفتم فوریه ۱۹۹۲ به امضا رسید ایجاد قلمرو آزادی، امنیت و عدالت به عنوان یکی از اهداف اتحادیه اعلام شد. یکی از موانع ایجاد چنین قلمرویی که شهروندان اتحادیه در آن احساس آزادی و امنیت کنند و در صورت نقض آن، شاهد اجرای عدالت نسبت به ناقضان آزادی و امنیت باشند، افزایش آمار بزهکاری، بویژه در زمینه جرایم سازمان‌یافته است. بدیهی است که حذف مقررات مربوط به کنترل مرزها میان اتباع این کشورها سهولت جابجایی آنها در سطح اتحادیه اروپا را به دنبال داشته و این امر امکان استقرار اعضای شبکه‌های مجرمانه در کشورهای

* استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، وکیل پایه یک دادگستری

مختلف اتحادیه و اقدام هماهنگ و سازمان‌یافته آنها از چند نقطه قلمرو آن را میسر ساخته است. اعضای اتحادیه اروپا به خوبی به این امر واقف بوده و در پی افزایش جرایم فراملی به خصوص در زمینه تروریسم، قاچاق مواد مخدر و اسلحه، پولشویی، جرایم رایانه‌ای و... از طرق گوناگون در صدد افزایش توان عدالت کیفری اروپا در پیکار با این جرایم برآمده‌اند.

بدین منظور، کشورهای عضو اتحادیه اروپا با امضای معاهده آمستردام در دوم اکتبر ۱۹۹۷، اصلاحاتی را بر معاهده ماستریخت وارد نمودند و فصل خاصی تحت عنوان «مقررات مربوط به همکاری پلیسی و قضایی در امور کیفری» در این کنوانسیون پیش‌بینی کردند که هدف آن همکاری نزدیکتر اعضا با یکدیگر بوده است. در این راستا، در پایان نشست رؤسای دول عضو اتحادیه اروپا در اکتبر ۱۹۹۹ در تامپر (فنلاند)، پیشنهاد تأسیس دادگستری اروپا (یوروجاست: Eurojust) به منظور تقویت مبارزه با اشکال شدید بزهکاری سازمان‌یافته مطرح گردید. به دنبال آن، در دسامبر سال ۲۰۰۰ وزرای دادگستری و کشور دولتهای عضو اتحادیه اروپا که در فرانسه تشکیل جلسه داده بودند، واحد موقت همکاری قضایی را تأسیس کردند و این واحد از اول مارس ۲۰۰۱ با حضور پانزده مقام قضایی از پانزده کشور عضو اتحادیه اروپا، فعالیت خود را رسماً آغاز کرد. هدف این واحد تشکیل میزگردهایی توسط مقامات مزبور برای بررسی امکان تشکیل دادگستری اروپا بود. متعاقباً، و پس از اینکه ایده ایجاد دادسرای اروپا و پست دادستان اروپا برای حمایت از منافع مالی اتحادیه تحقق نیافت، وزرای دادگستری و کشور دولتهای عضو اتحادیه در ۶ دسامبر ۲۰۰۱ تصمیم به تأسیس واحد دائمی همکاری قضایی گرفتند. سرانجام سند تأسیس رسمی دادگستری اروپا یعنی مصوبه شورای اتحادیه اروپا در تاریخ ۲۸ فوریه ۲۰۰۲ به امضا رسید و در آن اهداف، وظایف و صلاحیتهای این ارگان بیان شد.

۲. هدف و تشکیلات:

هدف دادگستری اروپا که فعالیت خود را رسماً از ۲۹ آوریل ۲۰۰۳ آغاز کرده، تقویت مبارزه با برخی جرایم مهم، بویژه جرایم سازمان‌یافته، از طریق توسعه و ارتقای سطح همکاریهای قضایی اعضا با یکدیگر است. به عبارت دیگر، برخلاف آنچه که ممکن است از این کلمه به ذهن متبادر شود، دادگستری اروپا یک مرجع قضایی برای رسیدگی به شکایات نیست، بلکه هدف این نهاد ایجاد هماهنگی میان مقامات صالح قضایی این

کشورها، بهبود شرایط همکاری مقامات مذکور، بویژه از طریق تسهیل معاضدت قضایی بین‌المللی و اجرای تقاضاهای استرداد^۱، و همچنین حمایت لجستیک از مقامات صالح دول عضو در انجام تحقیقاتشان است.

دادگستری اروپا دارای شخصیت حقوقی بوده و مقر آن در شهر لاهه در هلند در همان ساختمانی است که دیوان کیفری بین‌المللی در آن استقرار یافته است. در حال حاضر، اتحادیه اروپا ۲۵ عضو دارد و از هر دولت عضو یک نفر قاضی یا دادستان یا افسر پلیس به عنوان نماینده آن دولت و برای مدتی که توسط همین دولت تعیین می‌شود در این ارگان حضور دارد که هفته‌ای سه بار تشکیل جلسه می‌دهند. اعضای ملی، اعم از پلیس، دادستان و قاضی، در دادگستری اروپا به عنوان افرادی مطلع از سیستم قضایی کشور خود شناخته می‌شوند که با مقامات قضایی کشورشان در تماس مستمر هستند. این افراد در صورت لزوم برای کمک به مقامات قضایی کشور خود با همکاران خود در این ارگان مشورت نموده و اطلاعات شخصی آنها یا اطلاعاتی را که در کشورشان موجود است دریافت کرده و در اختیار مقامات قضایی کشور خود قرار می‌دهند. در واقع کار این افراد، که هریک در زمینه معاضدت قضایی بین‌المللی یا جرایم سازمان یافته دارای سوابق علمی و عملی هستند، تسهیل کار قضات ملی از طریق تبادل اطلاعات میان مقامات قضایی دولتهای عضو است. اقدامات دادگستری اروپا یا به طور انفرادی از طریق اعضای ملی حاضر، یا به طور جمعی و توسط ۲۵ عضو به نام مجموعه واجد شخصیت حقوقی صورت می‌گیرد. دادگستری اروپا دارای یک رئیس و حداکثر دو نایب رئیس است که توسط اعضا انتخاب و جهت تأیید به شورای اتحادیه اروپا معرفی می‌گردند.

۳. صلاحیت:

جرایم مربوط به صلاحیت دادگستری اروپا را می‌توان در سه دسته خلاصه کرد: نخست کلیه جرایمی که پلیس اروپا^۲ نسبت به آنها صلاحیت دخالت دارد. این جرایم عبارتند از

^۱ لازم به ذکر است که پس از مصوبه تأسیس دادگستری اروپا، سند دیگری در ۱۳ ژوئن ۲۰۰۲ توسط شورای اتحادیه اروپا به امضا رسید که به موجب آن در روابط میان اعضای اتحادیه با یکدیگر صدور قرار جلب اروپایی جایگزین سازوکار سنتی استرداد مجرمین گردید. در این باره نک: علی خالقی، «قرار جلب اروپایی و تأثیر آن بر حقوق استرداد مجرمین در اتحادیه اروپا»، *مجله پژوهشهای حقوقی*، بهار و تابستان ۱۳۸۴، ش ۷، ص ۱۳ به بعد.

^۲ برای مطالعه درباره پلیس اروپا نک: علی خالقی، «پلیس اروپا (یورویول)»، *مجله پژوهشهای حقوقی*،

قاچاق مواد مخدر، قاچاق مواد هسته‌ای و رادیو اکتیو، اقدامات شبکه‌های مهاجرت غیرقانونی، قاچاق انسان، خرید و فروش اتومبیل‌های مسروقه و همچنین تطهیر درآمدهای حاصل از این جرایم و جرایم مرتبط با آنها. دسته دوم شامل چند جرم دیگر است که عبارتند از جرایم رایانه‌ای، تقلب و فساد مالی، پولشویی، جرایم علیه محیط زیست و نیز مشارکت در یک سازمان جنایتکارانه با خصوصیتی که در سند 98/733/JAI شورای اتحادیه اروپا پیش‌بینی شده است و همچنین هر جرمی که به منابع مالی جامعه اروپا صدمه بزند. دسته سوم هر جرمی است که در ارتباط با جرایم فوق ارتکاب یافته باشد. با این حال، دادگستری اروپا می‌تواند، به درخواست مقامات صالح یک دولت عضو، در تحقیق و تعقیب جرایم دیگر نیز به آنها کمک کند. همچنین دادگستری اروپا می‌تواند در صورت لزوم، تعقیب کیفری یا انجام تحقیقات نسبت به یکی از جرایم یادشده را از یکی از دول عضو بخواهد. اگر چه دولت مزبور ملزم به اجرای این درخواست نیست اما در صورت عدم انجام آن، این امر باید به اطلاع دادگستری اروپا رسیده و دلایل عدم اجابت درخواست آن اعلام گردد.

دخالت دادگستری اروپا در جرایم فوق در صورتی است که این جرایم به هر دلیل، مثلاً عبور مرتکب از مرزهای کشور محل وقوع، به دو یا چند کشور عضو اتحادیه مربوط باشد. با این حال، به تقاضای یک دولت عضو، دادگستری اروپا می‌تواند در تعقیب و تحقیق جرایمی هم که تنها این دولت و یک دولت غیر عضو در آن دخیل هستند کمک و همکاری نماید، مشروط بر اینکه موافقتنامه همکاری میان دادگستری اروپا و دولت غیر عضو قبلاً منعقد شده یا منفعتی اساسی در همکاری در اینگونه موارد وجود داشته باشد.

در پایان، لازم به ذکر است که در قانون اساسی اتحادیه اروپا نیز که در تاریخ ۲۹ اکتبر ۲۰۰۴ در رم به امضا رسیده ولی به دلیل عدم تصویب آن در همه کشورهای عضو هنوز لازم‌الاجرا نشده، دادگستری اروپا پیش‌بینی و خطوط کلی تعیین‌کننده صلاحیت آن ترسیم شده است. در این متن، اگر چه تعیین ساختار، عملکرد، قلمرو فعالیت و وظایف دادگستری اروپا به تصویب اسناد دیگری در سطح اتحادیه اروپا موکول شده است، اما در آن تصریح گردیده که وظایف مزبور می‌تواند شامل انجام تحقیقات در امور جزایی توسط دادگستری اروپا یا پیشنهاد به جریان انداختن تعقیب کیفری توسط مقامات

صلاحیت‌دار ملی باشد.

منابع:

- Coninx, M., "Eurojust and EU judicial cooperation in the fight against terrorism", in *Legal instruments in the fight against international terrorism, A transatlantic dialogue*, Edited by C. Fijnaut, J. Wouters and F. Naert, Leiden and Boston, Martinus Nijhoff Publishers, 2004, p. 181.
- De Baynast, Olivier, "Eurojust, une dernière chance pour la coopération judiciaire en Europe?", *Revue pénitentiaire et de droit pénal*, 2002, p. 118.
- De Baynast, Olivier, "Eurojust, une avancée décisive", *Europe Magazine*, 2002, p. 90.
- Krivel, Elaine, "The evolution of Eurojust", available at: www.iap.nl.com/eurojust.htm.
- Mangenot, Michel, "Un organe judiciaire pour l'Union européenne: Eurojust (1999-2004)", *Eipascope*, 2005, n° 1, p. 27. Disponible sur: www.eipa.nl.
- Pradel, Jean et Corsten, Geert, *Droit pénal européen*, Paris, Dalloz, 2e éd., 2002.
- Soulier, G., "Le Traité d'Amsterdam et la coopération policière et judiciaire en matière pénale", *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 1998, p. 237.
- Journal officiel de l'Union européenne, le 06.03.2002.
- Journal officiel de l'Union européenne, le 16.12.2004.
- www.eurojust.eu.int.
- www.europa.eu.int.

JOURNAL OF

LEGAL RESEARCH

VOL. IV, NO. 2

2005-2

Articles

- Commercial Code of Iran in the Process of Revision
- International Standards of Human Rights and Fight against Terrorism
- Jus ad bellum: Appraising the Report of The UN High-Level Panel on the Threats, Challenges and Change
- The Age Criterion to Vote in General Elections: Iran and Comparative Law
- The Execution of Judgments of the European Court of Human Rights

Special Issue: Insurance Law in National and Comparative Law

- Obligation to Good Faith in Life Insurance Contract
- Direct Action and Injured Party Reference to Insurer
- General Average in the Marine Insurance Law
- WTO Principles on Insurance Services and the Legal Effects of Iran's Accession to It
- Bill of Commercial Insurance: An Effort for Removing the Ambiguities in the Iranian Insurance Code

Critique and Presentation

- Judgment of the Iranian Court in Hemophilian Case: A Modern Approach to Civil Liability of the Government in the Iranian Jurisprudence
- The European Union's Judicial Cooperation Unit (Eurojust)

ISSN: 1682-9220

S. D. I. L.
The S.D. Institute of Law
Research & Study